

Zaaknummer : 00591491
Ons Kenmerk : 00591491-00015788
Datum : 20-09-2021

Postadres
Postbus 14060
2501 GB Den Haag
(070) 21 899 02
vergunningen@odh.nl
www.odh.nl

Beschikking

Wet natuurbescherming - Soortenbescherming

Onderwerp

Op 25 augustus 2020 hebben wij een aanvraag om ontheffing als bedoeld in artikel 3.8, eerste lid, van de Wet natuurbescherming geregistreerd. De aanvraag ziet op de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en de watervleermuis (*Myotis daubentonii*) in relatie tot de ruimtelijke herinrichting van het Piet Heinplein te Den Haag. De herinrichting betreft het slopen van een bestaande overkluizing over de Singelgracht tussen de bruggen naar de Elandstraat en de Anna Paulownastraat. Ter vervanging hiervan worden twee nieuwe bruggen geplaatst, waardoor de Singelgracht voor een groot deel weer komt open te liggen, zoals dit historisch ook het geval was. Ontheffing wordt gevraagd van het overtreden van de verbodsbepalingen zoals genoemd in:

- artikel 3.5, tweede lid, van de Wet natuurbescherming voor wat betreft het opzettelijk verstoren van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en de watervleermuis (*Myotis daubentonii*);
- artikel 3.5, vierde lid, van de Wet natuurbescherming voor wat betreft het beschadigen of vernielen van voortplantings- of rustplaatsen van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en de watervleermuis (*Myotis daubentonii*).

De ontheffing wordt gevraagd voor de periode van 1 augustus 2021 tot en met 31 maart 2024.

Besluit

Wij besluiten:

- I. de aangevraagde ontheffing te verlenen aan de gemeente Den Haag;
- II. de voorschriften 1 tot en met 12 te verbinden aan deze ontheffing;
- III. de aanvraag van 25 augustus 2020 en de nagezonden aanvullingen van 20 juli 2021 en 21 juli 2021 onderdeel te laten zijn van deze ontheffing;
- IV. dat deze ontheffing geldig is vanaf de bekendmaking van dit besluit tot 31 maart 2024.

Ondertekening

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
voor dezen,

ing. L. Hopman
Hoofd Toetsing & Vergunningverlening Milieu
van de Omgevingsdienst Haaglanden

Rechtsmiddelen

Voor de mogelijkheid rechtsmiddelen aan te wenden tegen deze beschikking wijzen wij op de desbetreffende tekst in het begeleidende schrijven.

VOORSCHRIFTEN

Algemene voorschriften

- 1 De ontheffinghouder dient:
 - de start van de werkzaamheden schriftelijk te melden;
 - het ecologisch werkprotocol (zie vs. 2) op te sturen bij de startmelding van de werkzaamheden;
 - eventuele wijzigingen gedurende de uitvoering uiterlijk één week van tevoren schriftelijk te melden. Het betreft wijzigingen welke van invloed kunnen zijn op de effectbeoordeling in de aanvraag en of de uitvoering van de voorgestelde mitigerende en/of compenserende maatregelen;
 - de beëindiging van de werkzaamheden uiterlijk één week van tevoren te melden.

Voorgaande meldingen dienen gericht te worden aan de Unit Groen Bodem en Opsporing van de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, Postbus 550, 3300 AN te Dordrecht, telefoonnummer 078-7708585, e-mailadres meldingwnb@ozhz.nl onder vermelding van 'flora en fauna'.

- 2 De ontheffinghouder is ervoor verantwoordelijk dat zijn personeel of derden welke betrokken zijn bij de uitvoering van het project, op de hoogte zijn van de voorschriften in deze ontheffing en de maatregelen in het Activiteitenplan van 29 juli 2020 en de aanvullingen van 20 juli 2021 en 21 juli 2021.

Hiervoor dient een ecologisch werkprotocol te worden opgesteld, waarin in ieder geval het volgende dient te worden opgenomen:

- a) de voorwaarden zoals opgenomen in deze ontheffing;
 - b) aanduiding van de locatie van het plangebied;
 - c) de uit te voeren werkzaamheden;
 - d) de periode waarin de werkzaamheden uitgevoerd worden;
 - e) de mitigerende en compenserende maatregelen;
 - f) de momenten waarop ecologische begeleiding ingeschakeld wordt.
 - g) het bijhouden van een logboek van de ecologische begeleiding (zie vs.3).
- 3 Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dient een afschrift van deze ontheffing, het ecologisch werkprotocol en een logboek van de ecologische begeleiding (controle, plaatsen exclusion flaps en vrijgave werkzaamheden, goedkeuring oplevering ecologische voorzieningen e.d.) op de locatie van de werkzaamheden aanwezig te zijn en op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren. De stukken mogen per elektronische weg, leesbaar worden getoond.
 - 4 De werkzaamheden dienen ecologisch begeleid te worden door een deskundige¹ op het gebied van de gewone dwergvleermuis en de watervleermuis.

¹ Onder een deskundige wordt verstaan:

- Hij/zij heeft een afgeronde hbo- of universitaire opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie;
- Hij/zij heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt de flora en fauna, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten;
- Hij/zij is werkzaam voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus;
- Hij/zij is als ecooloog of adviseur/specialist ecologie werkzaam voor een (semi)overheidsinstantie zoals het Ministerie van Economische Zaken, het Ministerie van Defensie, Rijkswaterstaat, het Rijksvastgoedbedrijf, provincies, waterschappen, hoogheemraadschappen, gemeenten, omgevingsdiensten en drinkwaterbedrijven
- Hij/zij zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de soortenbescherming en is werkzaam of aangesloten bij de volgende Nederlandse organisaties: Zoogdierverseniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied;
- Hij/zij zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de monitoring en/of bescherming van desbetreffende beschermde soorten.

- 5 De ontheffinghouder dient, met in achtneming van de voorschriften in deze ontheffing, de maatregelen uit te voeren zoals beschreven in paragrafen 3.20 en 5.2 van het Activiteitenplan van 29 juli 2020 en de aanvullingen van 20 en 21 juli 2021 (constructietekening vleermuiskasten Willemsparkbrug en Ecologisch werkprotocol). Voor zover in de voorschriften iets anders is opgenomen dan in voorgenomen documenten, dan gelden de voorschriften.
- 6 Indien een of meerdere in voorschrift 5 genoemde maatregelen onverhoopt niet uitvoerbaar zijn, dienen hiervoor minimaal gelijkwaardige maatregelen voor wat betreft de functionaliteit en effectiviteit te worden getroffen.
- 7 Tijdig, minimaal één maand voordat de in voorschrift 6 bedoelde maatregelen worden uitgevoerd, dienen deze ter goedkeuring aan de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid (zie vs. 1) te worden voorgelegd.
- 8 De details over de plaatsing, de types en het onderhoud van de voorzieningen dienen te worden gemeld via het registratieformulier verblijfsvoorzieningen op www.odh.nl². Dit dient uiterlijk te worden gedaan:
 - een maand na verzending van deze ontheffing voor de te realiseren voorzieningen onder de Willemsbrug;
 - één week voor het plaatsen van de permanente voorzieningen ter plaatse van het Piet Heinplein.
- 9 De tijdelijke en permanente voorzieningen moeten functioneel zijn. Dit houdt in dat de voorzieningen tijdens de periodieke onderhoudsinspecties aan de bruggen (of zoveel eerder) gecontroleerd dienen te worden op functionaliteit en effectiviteit en dat – indien nodig - de functionaliteit en de effectiviteit van de voorzieningen op zo kort mogelijke termijn weer hersteld wordt.

Specifieke voorschriften

- 10 Tijdens de aanlegwerkzaamheden dient er tussen zonsondergang en zonsopkomst geen gebruik te worden gemaakt van bouwverlichting/kunstlicht gericht op de watergang.
- 11 Uiterlijk 1 jaar na oplevering van het project en de in gebruikname van het heringerichte Piet Heinplein dienen bij Omgevingsdienst Zuid-Holland-Zuid (vs.1) ter goedkeuring concrete gegevens te worden verstrekt waaruit blijkt dat de lichtcondities (verlichtingssterkte en spreiding) ten aanzien van de watergang (foerageergebied en vliegroute) dan wel de functionaliteit van de verblijfplaatsen van vleermuizen in de brugconstructies en de riooloverstort gelijk of beter zijn dan in de huidige situatie.
- 12 De effectiviteit van de alternatieve verblijfplaatsen en de functionaliteit van de watergang dient te worden gemonitord. Uiterlijk drie maanden na afgifte van dit besluit dient hiertoe en concreet monitoringsplan ter goedkeuring te worden aangeboden aan de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid (vs. 1). In dit plan dient in ieder geval te zijn opgenomen:
 - Volgens welke wetenschappelijke protocollen en methoden er wordt onderzocht;
 - De frequentie en duur van het onderzoek;
 - De momenten waarop de tussen- en eindresultaten zullen worden gedeeld;
 - Door wie de onderzoeken zullen worden verricht.

Op deze monitoring zijn verder de volgende randvoorwaarden van toepassing:

- a. De resultaten van de monitoring dienen voor de duur van de monitoring, jaarlijks vóór 1 februari van het opvolgende jaar te worden aangeleverd bij de Omgevingsdienst Zuid-Holland-Zuid (vs. 1).

² <https://eloket.odh.nl/verblijfsvoorzieningen>.
00591491-00015788

- b. Voorgenoemde resultaten dienen te worden opgeleverd in een korte rapportage, notitie of memo waarin in ieder geval een heldere conclusie over de effectiviteit van de maatregelen en een voorstel voor verdere optimalisatie of extra maatregelen bij het uitblijven van het verwachte resultaat is opgenomen.
- c. Indien de uitkomsten van de monitoring daartoe aanleiding geven, kunnen aanvullende maatregelen worden opgelegd.

AANWIJZINGEN VOOR GEBRUIK

- Voor alle soorten - beschermd én onbeschermd - geldt de zorgplicht ex artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming. Op grond hiervan dient zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan deze soorten te worden voorkomen.
- Voorliggende ontheffing ziet alleen op de aangevraagde beschermde soorten en functies. Blijkt onverhoopt sprake te zijn van andere beschermde soorten en/of functies welke door de activiteiten kunnen worden geschaad, dan dient dit terstond te worden gemeld bij de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid (vs. 1).
- Gedurende de werkzaamheden dient rekening te worden gehouden met het broedseizoen van vogels. Verstoring van broedgevallen van vogels dient te worden voorkomen. Voor het broedseizoen wordt geen standaardperiode gehanteerd in het kader van de Wet natuurbescherming. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode.

OVERWEGINGEN

Aanleiding

Op 25 augustus 2020 hebben wij een aanvraag om ontheffing als bedoeld in artikel 3.8, eerste lid, van de Wet natuurbescherming (hierna: Wnb) geregistreerd. De aanvraag ziet op de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en de watervleermuis (*Myotis daubentonii*) in relatie tot de ruimtelijke herinrichting van het Piet Heinplein te den Haag. De herinrichting betreft het slopen van een bestaande overkluizing over de Singelgracht tussen de bruggen naar de Elandstraat en de Anna Paulownastraat. Ter vervanging hiervan worden twee nieuwe bruggen geplaatst waardoor de Singelgracht voor een groot deel weer komt open te liggen, zoals dit historisch ook het geval was.

Ontheffing wordt gevraagd van het overtreden van de verbodsbepalingen zoals genoemd in:

- artikel 3.5, tweede lid, van de Wnb voor wat betreft het opzettelijk verstoren van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en de watervleermuis (*Myotis daubentonii*);
- artikel 3.5, vierde lid, van de Wnb voor wat betreft het beschadigen of vernielen van voortplantings- of rustplaatsen van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en de watervleermuis (*Myotis daubentonii*).

De ontheffing wordt gevraagd voor de periode van 1 augustus 2021 tot 31 maart 2024.

Bij de aanvraag behoren de volgende stukken:

- Raaijmakers, ir. P.A.W.M. 2020. Activiteitenplan Piet Heinplein, Den Haag [v. definitief, inclusief bijlagen], projectnummer 19033. De Groene Ruimte B.V., Wageningen, 29 juli 2020.
- Raaijmakers, ir. P.A.W.M. 2020. Brief: Beantwoording vragen Piet Heinplein Den Haag, kenmerk: 20200805 - defvs 1.0 – 19033, De Groene Ruimte B.V., Wageningen, 25 augustus 2020.
- Bijlage: fasering (planning in hoofdlijnen).
- Tekening: Willemsparkbrug – brug 41 / nieuwe situatie (aanzichten werktekening), gemeente Den Haag / Ingenieursbureau, doc.nr. 95023295-WILLEM-CON-WT-003, 9 juli 2020.
- Raaijmakers, ir. P.A.W.M. 2021. Ecologisch werkprotocol en logboek ontkeuizing Piet Heinplein Den Haag, projectnummer 19033. De Groene Ruimte B.V., Wageningen, 21 juli 2021.

In aanvulling op bovenstaande documenten hebben wij onderstaande rapportages betrokken bij de beoordeling van de aanvraag:

- Hoorn, m. van den & E. Vogelaar. 2018. Natuurwaardenkaart Den Haag, Gemeente Den Haag, Beleidsafdeling Dienst Stadsbeheer - Duurzaamheid en Groen, februari 2018.
- Klasberg, M. & I. Baijens. 2018. SMP Gebouwbewonende soorten Den Haag: Gebiedsbescherming van gebouwbewonende fauna bij onderhoud, renovatie en sloop van woningen en gebouwen, Arcadis Nederland B.V., referentie 083707628 A, Maastricht, 1 november 2018.

Procedure

Titel 4.1 van de Algemene wet bestuursrecht en artikel 5.1 van de Wnb zijn toegepast op deze beschikking. Aan de aanvraag is een conceptaanvraag voorafgegaan. In de brief van 5 augustus 2020, met kenmerk ODH-2020-00106594, hebben wij medegedeeld dat er nog gegevens ontbraken en is gelegenheid geboden om de conceptaanvraag binnen drie weken aan te vullen, in welk geval de conceptaanvraag vervolgens als definitieve aanvraag in behandeling zou worden genomen. Op 25 augustus 2020 zijn aanvullingen ontvangen.

Naar ons is gebleken is berichtgeving hierna echter om onbekende redenen uitgebleven. Vervolgens is op 14 oktober 2020 een ontvangstbevestiging, tevens verlengingsbesluit, met kenmerk ODH-2020-00140453 verzonden, echter niet aan de gemachtigde. Gelet hierop gaan wij daarom uit van 25 augustus 2020 als ontvangstdatum van de aanvraag, in tegenstelling tot wat wij in onze brief van 14 oktober 2020 eerder hebben bericht.

Bevoegd gezag

De handeling wordt verricht binnen de provincie Zuid-Holland. Gelet op de bepalingen in artikel 1.3 van de Wnb zijn wij bevoegd gezag voor de beoordeling van de aanvraag.

Omdat er nog gegevens ontbraken om de inhoudelijke beoordeling af te kunnen ronden, hebben wij op 31 mei 2021 verzocht om aanvullende gegevens. Deze gegevens hebben wij op 20 juli 2021 en 21 juli 2021 ontvangen.

Toetsingskader en grondslag beschikking

De aanvraag voor de gewone dwergvleermuis en de watervleermuis is getoetst aan de artikelen 3.5 en 3.8 van de Wnb en de Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland.

De gewone dwergvleermuis en de watervleermuis betreffen van nature in Nederland in het wild levende soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrictlijn. De watervleermuis is tevens opgenomen in Bijlage II van het Verdrag van Bern.

Op grond van artikel 3.5, tweede en vierde lid, van de Wnb is het verboden:

- de gewone dwergvleermuis en de watervleermuis opzettelijk te verstoren;
- voortplantings- of rustplaatsen van gewone dwergvleermuis en de watervleermuis te beschadigen of te vernielen.

Op grond van artikel 3.8, vijfde lid, van de Wnb wordt een ontheffing slechts verleend indien:

- er geen andere bevredigende oplossing bestaat;
- de ontheffing nodig is omdat één van de belangen genoemd in artikel 3.8, vijfde lid, onder b, van de Wnb aan de orde is; en
- er geen afbreuk wordt gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in zijn natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

Beoordeling

Aanvraag

De kademuren rond het Piet Heinplein en de bruggen naar de Elandstraat en de Anna Paulownastraat staan op houten palen. Door een bacterie in het water zijn de houten palen aangetast. Daarom vervangt de gemeente de bruggen uit 1902 en de houten fundering van de kademuren. Tegelijk krijgt het Piet Heinplein een andere indeling. De overkluizing van de Singelgracht tussen de twee bruggen in verdwijnt waardoor deze voor een groot deel weer open komt te liggen, zoals dit historisch het geval was. Ter vervanging van de bestaande constructie worden de dekken en landhoofden vervangen en worden twee nieuwe bruggen gebouwd. De herinrichting ziet verder op de volgende handelingen:

- vervangen van de bestaande riooloverstort in de huidige overkluizing onder de Anna Paulownabrug;
- realiseren van een werf welke gebruikt zal worden als opstapplaats aanlegplek voor (rond)vaartboten;
- aanpassen van de verlichtingssituatie straatverlichting als volgt:
 - Op het plein worden de bestaande lantaarns vervangen door nieuwe lantaarns met LED-verlichting. Tevens wordt de verlichting dimbaar uitgevoerd, zodat gedimd kan worden tot het minimaal benodigde lichtniveau.

- De bruggen worden voorzien van klassieke lantaarns (4 bestaande en 4 nieuwe) die voorzien worden van dimbare LED-verlichting met asymmetrische lenzen waardoor het licht voornamelijk op de weg gericht zal zijn.
- Een hoge lichtmast op het plein komt te vervallen. Hier komen, verder van het water af, twee klassieke lantaarns met dimbare LED-verlichting voor terug.
- De lichtmasten langs de weg van het Piet Heinplein, op de kruising met Hogewal en Elandstraat worden deels verplaatst en voorzien van dimbare LED-verlichting.

De werkzaamheden strekken zich uit over meerdere jaren. Daarbij worden eerst de werkzaamheden aan de Anna Paulownabrug uitgevoerd, daarna aan de Elandbrug. De verwachte doorlooptijd van de werkzaamheden per brug is tien maanden. In de huidige planning wordt rekening gehouden met de start van het voorbereidende werk aan kabels en leidingen rond het plein in het najaar van 2021. Dit valt buiten voorliggende ontheffingaanvraag en besluit. Het werk aan de put en/of overkluizing (waar de vleermuizen zich bevinden) zal volgens deze planning pas starten in het eerste kwartaal van 2022. Het totale werk zal naar verwachting uiterlijk 31 maart 2024 afgerond zijn.

Overtreding verbodsbepaling(en)

Om te bepalen of er sprake is van overtreding van de Wnb is in 2019 een verkennend ecologisch onderzoek (Quickscan) uitgevoerd. De overkluizing is daarbij tevens per boot vanaf de onderzijde onderzocht op potenties voor vleermuizen. Aansluitend is nader onderzoek uitgevoerd naar vleermuizen. Daartoe zijn er gedurende het voor- en najaar van 2019 op zes dagen in de schemer- en nachtperiode veldbezoeken gebracht aan het plangebied, waarbij elke veldronde door twee personen is uitgevoerd, zodat het gehele plangebied goed kon worden overzien (conform de eisen van het Vleermuisprotocol). Naast bovengenoemde onderzoeken zijn de overkluizing, een overstort en het rioolstelsel dat rondom het Piet Heinplein ligt, tweemaal volledig visueel met behulp van geavanceerde camera's geïnspecteerd op vleermuizen. Deze bezoeken zijn uitgevoerd op 26 november 2019 en 24 januari 2020. Hiermee is conform het Vleermuisprotocol ook een volledige check op winterverblijven uitgevoerd.

Uit de voorgenoemde onderzoeken blijkt het volgende:

Bij elk bezoek zijn vleermuizen waargenomen onder de overkluizing. Deze dieren kwamen altijd uit de riooloverstort bij de opening aan de noordoostzijde. Bij alle bezoeken werden 10-20 gewone dwergvleermuizen waargenomen die uit de opening kwamen. Later op de avond kwamen daar dieren uit de omgeving bij, met name uit oostelijke richting. Bij vijf van de zes bezoeken werden watervleermuizen waargenomen (3-8 individuen), die tevens uit de riooloverstort kwamen (steeds hooguit 5 dieren). Uit een schouw van de overstort voorafgaand aan het vleermuisonderzoek is gebleken dat de vleermuizen zich niet bevinden bij de monding van de overstort, maar dat deze zich verder in de pijp bevinden. Ook zijn in de overstort uitwerpselen van de gewone dwergvleermuis aangetroffen.

Tijdens de inspectie op 24 januari 2020 is één juveniele watervleermuis in winterslaap/torpor aangetroffen in een boorgat in het plafond van de overkluizing. Daarnaast is een waarschijnlijke verblijfplaats van deze soort aangetroffen op circa 12 meter afstand hiervan in de riolering onder de Anna Paulownastraat (smeerplek). Hier vinden echter geen werkzaamheden plaats.

In het Nader Vleermuisonderzoek (Bijlage II Activiteitenplan) wordt hieruit het volgende geconcludeerd:

Gewone dwergvleermuis

- Voor de gewone dwergvleermuis is de overstort een jaarrond gebruikte verblijfplaats die voor alle verblijfplaatsfuncties (zomer-, kraam-, paar- en winterverblijfplaats) gebruikt wordt;

- De overkluizing dient als essentieel jachtgebied. Dit is waarschijnlijk te danken aan de beschutting die de overkluizing biedt, waardoor in de luwte boven het water gejaagd kan worden, waar zich bovendien zeer veel insecten ophouden. Verondersteld wordt dat er uitwisseling plaatsvindt tussen de dieren afkomstig uit de overstort met andere meta-populaties. Aannemelijk is dat het rioolstelsel zelf gebruikt kan worden als vliegroute door vleermuizen, in aanvulling op het grachtenstelsel en de laanstructuren in Den Haag. De overstort onder het Piet Heinplein vormt daarbij vermoedelijk (voor vliegende vleermuizen) een verbinding met andere overstorten. Een vliegroute is bijvoorbeeld mogelijk door het (vrijwel droge) riool van de Anna Paulownastraat naar het riool van de Laan van Meerdervoort – Javastraat.

Watervleermuis

- De overkluizing en riooloverstort herbergen kleine verblijfplaatsen voor de watervleermuis. Het gaat om de volgende verblijfplaatstypen: zomer- en winterverblijfplaats. Een mogelijke functie als paarverblijf is onzeker. Over paarverblijfplaatsen van watervleermuizen bestaan nog kennislacunes in de wetenschappelijke literatuur. Wat wel bekend is, is dat zij hoogstwaarschijnlijk gedurende het najaar en de winter paren zonder daar een aparte paarverblijfplaats voor te hebben (BIJ12, 2017b & Dietz et al. 2011). De overstort dient in ieder geval niet als kraamverblijf gezien de waargenomen lage aantallen;
- Net als voor de gewone dwergvleermuis, wordt verondersteld dat de overkluizing dient als essentieel jachtgebied en dat er uitwisseling plaatsvindt tussen de dieren afkomstig uit de overstort met andere meta-populaties en dat de grachten en overkluizing daarbij als vliegroutes worden gebruikt. Onder een brug over de gracht aan de Javastraat is al eerder door de Zoogdierwerkgroep Zuid-Holland een verblijfplaats van watervleermuizen aangetoond en is vastgesteld dat de grachten en overkluizing daarbij als vliegroute worden gebruikt.

Ten gevolge van de handelingen (werkzaamheden) worden van zowel de gewone dwergvleermuis als de watervleermuis voorgenoemde vaste verblijfplaatsen, essentieel leefgebied en vliegroutes vernield en worden individuen verstoord. Daarmee is sprake van het overtreden van artikel 3.5, tweede lid respectievelijk het vierde lid van de Wnb.

Voorgestelde maatregelen

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op vleermuizen tot een minimum te beperken worden maatregelen voorgesteld zoals beschreven in het Activiteitenplan van 29 juli 2020 (incl. bijlagen) en de aanvullingen van 20 juli 2021 en 21 juli 2021. Deze maatregelen zijn samengevat als volgt:

Vliegroute en foerageergebied

- De vliegroute en het foerageergebied blijven tijdens de werkzaamheden beschikbaar, de watergang blijft beschikbaar en er wordt tussen zonsondergang en zonsopkomst geen gebruik gemaakt van kunstlicht op de watergang. Dit wordt als voorwaarde in het ecologisch werkprotocol opgenomen.
- De straatverlichting in de nieuwe situatie wordt uitgevoerd met dimbare LED-verlichting. Voorgenoemde verlichting wordt daarbij 'slim' uitgevoerd. Dat wil zeggen, dat de gemeente Den Haag op afstand de verlichting kan programmeren met een dimschema en kan monitoren. Dit geeft de mogelijkheid om achteraf de verlichting nauwkeuriger te dimmen en eventueel een dimschema te kiezen in relatie tot het gedrag van de vleermuizen. Overigens dient het dimmen in relatie tot gedrag nog nader onderzocht te worden. Tevens is het mogelijk de verlichting te dimmen bij lagere verkeersintensiteit in de nacht. Aanvullende maatregelen die kunnen worden meegenomen: afscherming van lenzen (led) in de verlichting langs de wegen en op de kruising met behulp van lamellen. Hiermee kan de hoeveelheid licht naar achter of voren nog extra worden gereduceerd.

Verblijfplaatsen

- Beide verblijfplaatsen (boorgat watervleermuis en riooloverstort met verblijfplaats gewone dwergvleermuizen) worden middels op maat gemaakte exclusion flaps ontoegankelijk gemaakt in augustus/september, na de kwetsbare kraamperiode en vóór de dieren in winterrust zijn. Dit gebeurt onder begeleiding van een vleermuisdeskundige.
- Ter vervanging van de verblijfplaatsen die tijdens het werk niet beschikbaar zijn, zijn reeds in de winter van 2020/2021 onder de nabijgelegen Willemsparkbrug vleermuiskasten aangebracht. Er is gebruik gemaakt van een combinatie van de inbouwkasten VMPM1 (Faunaprojecten) en de daarop passende uitbreidingskast. Er is hiertoe aan weerszijden van de brug een schakeling gemaakt van drie kasten, groot genoeg om te kunnen fungeren als kraamverblijf. Deze zijn ingebouwd door metselwerk te verwijderen en daar inbouwkasten in aan te brengen of, indien dat technisch niet haalbaar is, geschikte opbouwkasten aan te brengen. Deze verblijfsvoorzieningen blijven permanent aanwezig en vergroten daarmee de totale verblijfplaatsmogelijkheden in de directe omgeving van het plangebied. Deze locatie is kansrijk vanwege de volgende aspecten:
 - Het gaat om een brug waar nu nog geen verblijfplaatsen aanwezig zijn, wat blijkt uit onderzoek van de Zoogdierwerkgroep Zuid-Holland (2017) en de Quickscan;
 - De Willemsbrug ligt aan de vliegroute naar een bekende eerder aangetoonde kraamverblijfplaats onder de Javabrug op circa 500 m afstand daarvan (Zoogdierwerkgroep Zuid-Holland, 2017). De kans dat de kasten snel gevonden worden is op deze manier groot.
- In de nieuwe situatie worden onder de Elandbrug en de Anna Paulownabrug net als onder de Willemsparkbrug, permanente vleermuiskasten ingebouwd. Onder elke brug worden aan weerszijden drie geschakelde vleermuiskasten ingebouwd. Dat geeft een totaal van zes kasten per brug (dus twaalf kasten voor de beide nieuwe bruggen in additie op de bestaande voorzieningen bij de Willemsparkbrug).
- De riooloverstort is na de werkzaamheden weer toegankelijk voor vleermuizen en in het gewelf van de ingang van de overstort (voorste helft van de stankafsluiter) worden aanvullend acht gewelkasten van het type 1GS Waveka voor vleermuizen aangebracht. In de beschutte overstort kunnen deze ook dienen als winterverblijfplaats.
- Onder de Elandbrug en de Anna Pauwlow nabrug wordt aan weerszijden tussen de gracht en overstort één grote voorkamer gemaakt met daarin brievenbusopeningen voor vleermuizen.
- Omdat de oorspronkelijke verblijfplaats van de watervleermuis diep in het riool (waar niet wordt gewerkt) in de huidige situatie risicovol is voor de dieren, omdat de overstort enkele malen per jaar functioneert (zowel in de zomer als in de winter wanneer de dieren in winterslaap zijn), wordt voorzien in een geurafsluiter. Daardoor kunnen deze verblijfplaatsen na de handeling niet meer worden bereikt vanaf de gracht bij de Hogewal. De nieuwe verblijfplaatsen zijn veel veiliger. Bij gebruik van de ondergrondse infrastructuur kunnen de vleermuizen nog wel in- en uitvliegen via andere rioolputten.

Hoewel de volgende maatregelen niet vallen binnen het plangebied van het project en aanvullend zijn, hebben zij hierop wel een positieve uitwerking doordat het functioneel leefgebied in totaal hiermee verbeterd . Door de gemeente worden vanuit de natuur inclusieve opgave ook nog de volgende maatregelen getroffen om het totaal leefgebied van vleermuizen te verbeteren:

- Ter hoogte van de Hogewal is deels conventionele straatverlichting (zijde Korternaerkade) en deels LED-verlichting (rijweg Hogewal) aanwezig. Uit de lichtberekening van beide kades is gebleken dat een deel van het wateroppervlak relatief donker blijft door de slagschaduw van de kade. Door de verlichting ter hoogte van de Mauritskade te vervangen door dimbare gerichte LED-verlichting wordt het verlichtingsniveau op het gehele water verlaagd.
- Het verlichtingsniveau op de Hogewal (rijweg) is volgens de lichtberekening hoger dan noodzakelijk. Door de bestaande LED-verlichting te dimmen wordt verlichtingsniveau op het wateroppervlak verlaagd. De conventionele verlichting die nog aanwezig is op de Hogewal (zijde Korternaerkade) veroorzaakt strooilicht.

Deze verlichting wordt vervangen door dimbare gerichte LED-verlichting waarmee wederom het verlichtingsniveau op het water wordt verlaagd.

Door de combinatie van al deze maatregelen binnen, maar ook tot ver buiten de werkgrenzen van het project, wordt de foerageerroute tussen Piet Heinplein en Koninginnegracht verbeterd voor de (water)vleermuizen.

Staat van instandhouding

De gewone dwergvleermuis en de watervleermuis komen in Den Haag algemeen voor zo blijkt onder meer uit de Natuurwaardenkaart Den Haag en Klasberg & I. Baijens, 2018.

Blijvende effecten zijn niet aan de orde door de maatregelen die worden getroffen (zie voorgaand). Deze zijn voldoende ruim gedimensioneerd om de huidige verblijfplaatsen te compenseren en betreffen duurzame inbouwvoorzieningen. Dit geldt zowel voor de voorzieningen onder de Willemsbrug als welke uiteindelijk ter plaatse van het plangebied worden gerealiseerd. De voorzieningen onder de Willemsbrug zijn verder zorgvuldig bepaald op een kansrijke locatie binnen het netwerk van de betreffende vleermuizen onder de overkluizing en in de nabijheid van – voor de watervleermuis - een bekende kraamkolonie.

Voorgenoemde voorzieningen zijn reeds voor de zomer van 2021 aangebracht wat maakt dat er voldoende gewenningstijd is geboden conform de eisen van de Kennisdocumenten voor de gewone dwergvleermuis en de watervleermuis (BIJ12, 2017).

De inbouwkasten onder de Willemsbrug, die in eerste instantie dienen als tijdelijk alternatief gedurende de werkzaamheden aan het Piet Heinplein, blijven bovendien permanent aanwezig. Ook is de riooloverstort na de werkzaamheden weer toegankelijk voor vleermuizen. In het gewelf van de ingang van de overstort worden aanvullend acht gewelvkasten van het type 1GS voor vleermuizen aangebracht waardoor de verblijfplaatsmogelijkheden ten opzichte van de huidige situatie in de overstort vergroot worden. In de beschutte overstort kunnen deze ook dienen als winterverblijfplaats. De huidige risicovolle situatie voor watervleermuizen dieper in het riool (waar geen werkzaamheden plaatsvinden) wordt ook weggenomen door de plaatsing van een geurafsluiter. Overwinterende dieren kunnen hierdoor niet langer door een plotselinge overstort worden verrast.

Gezien het voorgaande, zal na de werkzaamheden een versterking van de leefomgeving van vleermuizen zijn gerealiseerd.

Om de effectiviteit van de voorgestelde mitigerende en compenserende maatregelen (zie vorige paragraaf) te borgen achten wij het nodig om:

- de afwezigheid van kunstlicht tijdens de aanlegfase te borgen (vs. 10) en;
- een monitoringsverplichting op te leggen waarmee: a) de functionaliteit van de alternatieve voorzieningen kan worden aangetoond en b) de verlichting ter plaatse (middels de dimbare lampen) nog beter geoptimaliseerd kan worden voor vleermuizen in relatie tot de foerageermogelijkheden ter plaatse, de vliegroute en de functionaliteit van de verblijfplaatsen (vs. 11 en 12).

De details over de plaatsing, de type(n) voorzieningen dienen tenslotte te worden gemeld via het Registratieformulier verblijfsvoorzieningen op www.ODH.nl. (vs. 8.) Daarmee is een juiste plaatsing en naleving van de gestelde voorwaarden in dit besluit gegarandeerd.

- Op grond van het vorenstaande zijn wij van mening dat de voorgestelde maatregelen, met inachtneming van de voorschriften voldoende zullen zijn om negatieve effecten op de gewone dwergvleermuis en watervleermuis te voorkomen dan wel tot een minimum te beperken en er geen afbreuk wordt gedaan aan het streven de

populaties van de gewone dwergvleermuis en watervleermuis in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

Ecologisch werkprotocol en logboek

De start van de werkzaamheden dient gemeld te worden bij de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid. De werkzaamheden en de wijze waarop maatregelen worden uitgevoerd dienen in een ecologisch werkprotocol te worden opgenomen. Dit protocol dient bij het melden van de start van de werkzaamheden meegestuurd te worden. Voorts dient het ecologisch werkprotocol op de locatie aanwezig te zijn. Hierdoor weten ook de uitvoerders op welke wijze de werkzaamheden zorgvuldig moeten worden uitgevoerd. Wij hebben dit in de voorschriften 1, 2 en 3 vastgelegd. Ook dient in het logboek duidelijk te staan wanneer en waarom de diverse werkzaamheden zijn vrijgegeven door de betrokken ecologisch deskundige.

Belangenonderbouwing

De ontheffing is aangevraagd op grond van het belang dat wordt genoemd in de Wet natuurbescherming, artikel 3.8, vijfde lid, aanhef en onder b:

- *In het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten*

Ter onderbouwing van dit belang is samengevat het volgende aangegeven:

- Openbare veiligheid: De bruggen zijn wegens de leeftijd (1902) en de moderne technische eisen niet sterk genoeg voor het huidige verkeer. De vervangings- en renovatieopgave van civiele kunstwerken (zoals bruggen) wordt in Den Haag al langere tijd (sinds 2012) onderkend en structureel en programmatisch aangepakt, aan de hand van een Meerjaren Programma Kunstwerken (MJPK). In het Meerjarenprogramma Kunstwerken (MJPK-2) 2015-2017 (hierna: MJPK II) is vermeld dat de Haagse kunstwerken worden geïnspecteerd op rechtstand, eventuele scheurvorming en verzakking. De inspectieresultaten geven inzicht in de staat van onderhoud van de verschillende onderdelen van een kunstwerk (fundering/brugdek etc.). Indien daartoe aanleiding is, wordt nader onderzoek naar de toestand van het kunstwerk verricht. Uitgangspunt is het in stand houden van de constructieve - en de gebruiksveiligheid. In een aantal gevallen voldoet regulier beheer en onderhoud niet langer en dient de constructie ingrijpend gerenoveerd of vervangen worden.

Alle bruggen die zijn gelegen in de hoofdwegenstructuur van Den Haag zijn geïnspecteerd. Een aantal bruggen is herberekend op basis van de verkeersbelasting. De uitgevoerde berekeningen in combinatie met de resultaten van inspecties en materiaalonderzoek hebben geresulteerd in de noodzaak tot versterken of vervangen van twee bruggen in Den Haag. Eén daarvan is de brug Piet Heinplein, die dateert uit 1902. In het Meerjarenprogramma Kunstwerken Bruggen III 2018-2021 (hierna: MJPK III) is beschreven dat de versterking van de constructie Piet Heinplein in het kader van MJPK II is voorbereid, maar is uitgesteld, in verband met de aangenomen motie Piet Heinplein. In de tussenliggende periode wordt de brug gemonitord op veiligheid (p. 20 van het MJPK III). *‘Voor de constructie onder het Piet Heinplein geldt voor het brugdeel Elandstraat en het brugdeel Anna Paulownastraat een aslastbeperking; deze delen van de constructie dienen versterkt te worden (...). Het versterken van één of meerdere delen is noodzakelijk indien wordt afgezien van het openmaken van de overkluizing en het realiseren van twee nieuwe bruggen in combinatie met het inrichten van de dan ontstane openbare ruimte.’* (p. 31 van het MJPK III).

Uit het bovenstaande blijkt dat de huidige constructie van het Piet Heinplein niet voldoet. Dit levert een risico op voor de openbare veiligheid. De noodzaak om in te grijpen staat daarmee vast.

- Sociaal-economisch: Het moment waarop een civiel kunstwerk (brug of een kademuur) vervangen wordt, biedt een uitgelezen mogelijkheid om een kwaliteitsimpuls te geven aan de openbare ruimte. Het verwijderen van de bestaande overkluizing en het weer zichtbaar maken van de historische Singelgracht geeft hier invulling aan. Daarmee wordt de leefbaarheid en economische potentie van de betreffende wijk en de gehele stad vergroot. Uit economische rapportages en gesprekken blijkt dat de groei en het toerisme in het Zeeheldenkwartier een impuls nodig heeft. Veelvuldig wordt daarbij 'een opstapplaats voor de rondvaartboot' genoemd. Een belangrijke voorwaarde voor het vergroten van de aantrekkelijkheid van Den Haag is een kwalitatief hoogwaardige openbare ruimte. Sindsdien is samen met diverse stakeholders gewerkt aan het ontwikkelen van dit gecombineerde plan.
- Andere dwingende redenen van groot openbaar belang: Het ontwerp geeft ook gevolg aan de sterke wens van het Hoogheemraadschap om in Den Haag te voldoen aan eisen voor extra waterberging en een betere doorstroming om wateroverlast te voorkomen. In het geval van de ontkluizing kunnen tegelijkertijd maatregelen worden getroffen die aan deze eisen tegemoet komen.
- Milieu wezenlijke gunstige effecten: De projectgelden die vrijkomen kunnen worden ingezet voor een verbetering van het leefgebied van de watervleermuis. Zonder het project zouden er geen gelden beschikbaar komen voor het verbeteren van de instandhouding van de watervleermuis in de binnenstad. Door de maatregelen ontstaat er een versterking van de leefomgeving van vleermuizen, vanaf het Piet Heinplein langs de vliegrouete naar het kraamverblijf bij de Javabrug via de Willemsparkbrug.

Gelet op het voorgaande zijn wij van oordeel dat het belang van 'de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten', voldoende onderbouwd is om de negatieve effecten op de gewone dwergvleermuis en de watervleermuis, die als gevolg van de uitvoering van dit project zullen optreden, te rechtvaardigen.

Geen andere bevredigende oplossing

In het MJPK III is voorzien om de twee bruggen rond het Piet Heinplein te vervangen. Het alternatief 'bestaande situatie handhaven' is verder geen optie vanwege de eerdergenoemde veiligheidsrisico's en de sociaaleconomische belangen. De bruggen zijn wat betreft sterkte niet meer toereikend voor het huidige en toekomstige verkeer. Dat betekent dat er hoe dan ook iets moet gebeuren. Het alternatief om de overkluizing te versterken staat daarnaast technisch gezien gelijk aan het eerst slopen en daarna terugbouwen van de overkluizing. Hiermee zou bovendien het doel om de gracht weer grotendeels open te leggen, zoals dit historisch het geval was, niet worden bereikt. Het terugbrengen van de bruggen is verder ook niet mogelijk door behoud van de bestaande situatie. In de nu voorgestane aanpak wordt bovendien niet alleen maximaal rekening gehouden met de vastgestelde vleermuizen, streven is het leefgebied van vleermuizen per saldo te verbeteren. De gekozen werkwijze is in overleg met onder andere de stadsecoloog en de Zoogdierenwerkgroep Zuid-Holland bepaald. Andere uitvoeringsalternatieven zijn daarom niet als 'andere bevredigende oplossingen' te kenmerken.

Gelet op de noodzaak en wijze van uitvoering zijn wij van mening dat er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is. Door de gekozen werkwijze en periode van uitvoering, wordt schade aan de watervleermuis en de gewone dwergvleermuis zoveel mogelijk voorkomen.

Samenhangende besluiten

Er kunnen nog andere bepalingen - dan de voorliggende ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming - van kracht zijn, op grond waarvan vergunningen, toestemmingen, ontheffingen of meldingen benodigd zijn om de gevraagde activiteit te kunnen uitvoeren.

Conclusie

Op grond van het vorenstaande kan de gevraagde ontheffing op grond van artikel 3.8, eerste lid, van de Wnb worden verleend.